

Identitats múltiples, harmonies i dissonàncies. La subjectivitat transcultural dels catalanoparlants adoptius d'Inca

David Jordi Llobet Martín

DEA en Comunicació Audiovisual i tècnic de la Direcció General de Política Lingüística.
davitjordi@gmail.com

doi: 10.3306/JELINCA.22.339

Paraules clau: sociolingüística, nous parlants, identitat, subjectivitat, mudes lingüístiques, adopció lingüística

Resum. *Aquest treball és el fruit d'una recerca qualitativa sobre els catalanoparlants adoptius, o nous catalanoparlants, de la ciutat d'Inca. Amb un enfocament etnogràfic, s'analitzen els discursos de persones que no tenen el català com a llengua inicial (L1) però l'han adoptat com a llengua habitual (LH), per extreure'n les experiències significatives que han configurat les seves trajectòries lingüístiques, posant una atenció especial en els processos de mudes lingüístiques i en la relació entre aquests processos i les identitats etnosocials i etnolingüístiques que expressen, en el marc de la construcció de la pròpia subjectivitat transcultural.*

Keywords: sociolinguistics, new speakers, identity, subjectivity, linguistic mudes, linguistic adoption

Abstract. *This work is the result of a qualitative research into the adoptive Catalan speakers, or new speakers of Catalan, of the city of Inca. With an ethnographic approach, the discourses of people who do not have Catalan as their initial language (L1), but have adopted it as their usual language (LH), are analyzed in order to extract the significant experiences that have shaped their linguistic trajectories, paying particular attention to the processes of linguistic mudes and the relationship between these processes and the ethnosocial and ethnolinguistic identities they express, within the framework of the construction of their own transcultural subjectivity.*

1. INTRODUCCIÓ

El treball que s'exposa en aquesta comunicació és fruit d'una recerca qualitativa, de caràcter etnogràfic, sobre els anomenats catalanoparlants adoptius, o nous catalanoparlants, en l'àmbit de la ciutat d'Inca. Per

mitjà d'entrevistes semiestructurades, la recerca analitza les biografies lingüístiques de 10 persones d'origens diversos que no tenen el català com a llengua inicial, però l'han après i l'han incorporat als seus usos lingüístics habituals, ja sigui de manera predominant o en alternança amb el castellà o altres.

L'estudi parteix de les línies de recerca dels àmbits de la sociolingüística crítica i l'antropologia lingüística iniciades per Woolard, Pujolar i Puigdevall, entre altres, sobre les experiències dels nous catalanoparlants en l'àmbit de Catalunya, per a analitzar un altre àmbit territorial del domini lingüístic del català fins ara inexplorat des d'aquesta perspectiva, com és l'illa de Mallorca, i en concret la ciutat d'Inca.¹

1.1. Objectius

Els objectius d'aquest treball són els següents:

- Conèixer les trajectòries lingüístiques dels catalanoparlants adoptius d'Inca.
- Descriure els processos de muda lingüística de les persones entrevistades: en quins moments vitals es produeixen? Amb quines motivacions? En quins contextos?
- Explorar les relacions entre els processos de muda lingüística i la configuració de la subjectivitat i de les identitats etnolingüístiques i etnosocials que manifesten els catalanoparlants adoptius. A més de llengua d'ús habitual, tenen el català com a llengua d'identificació? De quina manera la seva trajectòria vital, les llengües que parlen, les experiències que tenen, els construeixen com a subjectes? Quines identitats etnosocials expressen? Què vol dir per a ells ser mallorquins? Les mudes lingüístiques concorren amb processos de mudes o transicions identitàries?

1.2. El context social i demolingüístic

L'evolució de les dades demolingüístiques indiquen que la llengua catalana viu un procés de minorització no sols en el context de l'Estat espanyol, sinó també dins del seu territori històric i, concretament en el cas que ens ocupa, a les Illes Balears. Fins i tot, com posa de manifest *l'Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014* (Melià & Vanrell, 2017), a l'illa d'Eivissa i a la ciutat de Palma, el català, malgrat ser la llengua pròpia i històrica del territori (a més de llengua oficial de la Comunitat Autònoma), és actualment una

¹ El meu interès per aquesta matèria ve donat, en primer lloc, pel fet que jo mateix som catalanoparlant d'adopció (i inquer i mallorquí d'adopció): la meua llengua inicial és el castellà, i he viscut la major part de la meua vida a València. I, en segon lloc, per la meua feina com a tècnic de la Direcció General de Política Lingüística (en concret, del Servei de Foment de l'Ús del Català). D'altra banda, el meu treball de recerca per a l'obtenció del DEA va ser un estudi de l'àmbit de la sociologia de la comunicació, de caire etnogràfic, sobre la relació entre el consum de mitjans de comunicació i les identitats etnosocials.

llengua d'ús minoritari, per darrere del castellà (llengua oficial de l'Estat i cooficial de la CAIB). L'acció institucional a favor de la llengua catalana des de la recuperació de l'autogovern a principis dels anys 80 del segle passat i de l'aprovació de la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears, ha fet que la llengua pròpia recuperàs àmbits d'ús dels quals havia estat exclosa durant la dictadura franquista (especialment l'ensenyament, l'administració pública i els mitjans de comunicació), i se n'ha impulsat el coneixement i el prestigi.

Encara així, la diferència d'intensitat amb la qual els governs balears i insulars han promocionat l'ús de la llengua (quan no l'hostilitat manifesta que l'ha fet retrocedir en determinats àmbits, especialment durant la legislatura 2011-2015), fan que el procés de normalització lingüística hagi estat irregular (Ballester, 2016; Melià, 2017).

Els moviments demogràfics esdevinguts les últimes dècades han implicat un canvi notable en la composició de la població resident en el nostre arxipèlag, i també una modificació significativa de la distribució dels grups lingüístics. L'anàlisi de l'*Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014* apunta que el creixement remarcable de la població durant les últimes dècades és un factor que ha tingut repercussions evidents sobre el procés sociolingüístic de les Illes Balears, sobretot perquè aquest augment demogràfic s'ha produït a partir de les aportacions fetes per la immigració. Així, dels 360.000 residents de l'any 1960, s'ha arribat als prop de 860.000 el 2015. Aquest important flux migratori és conseqüència de la profunda transformació econòmica i social que experimenta l'arxipèlag balear amb el denominat boom turístic, sobretot en els anys 60 i 70 del segle passat.

Aquest creixement demogràfic suposa un decreixement en valors relatius de la població autòctona, que ha passat de representar més del 80 % en 1970 a prop del 60 % el 2015. El 40 % restant, la població al·lòctona, es distribueix entre la immigració procedent de territoris de l'Estat no catalanòfons i la immigració procedent d'altres estats. Una altra conseqüència és l'increment de la diversitat lingüística: el curs 2009-2010 es van documentar 160 llengües parlades a les Illes Balears (Canyelles, 2012).

1.3. Els grups demolingüístics

L'*Enquesta d'usos lingüístics* conclou que a les Illes Balears hi ha sis grups d'usos i origen lingüístics. Un d'ells està format pels usuaris predominants de català que no tenen aquesta llengua com a inicial, que el document denomina *nous catalanoparlants*, i que també podem denominar *catalanoparlants adoptius*, és a dir, que han adoptat el català com a llengua d'ús habitual.

És un grup reduït, en comparació amb la resta: en el conjunt de les Illes Balears els catalanoparlants adoptius representen un 2,8 % del total dels residents, mentre que els anomenats *catalanoparlants tradicionals*, o

catalanoparlants nadius (persones de llengua inicial catalana que diuen parlar sempre o predominantment la seva primera llengua) són un 29 % dels residents, i els *castellanoparlants tradicionals* (castellanoparlants de llengua inicial que sempre o gairebé sempre parlen en castellà), el grup majoritari, arriba a ser el 41 % del total.

Ara bé, si ens fixem en la composició dels grups sociolingüístics per la seva llengua inicial, veurem que dins del grup dels alternadors (persones que fan un ús molt significatiu del català i del castellà en la seva vida quotidiana), que representen un 16,6 % de la població, gairebé la meitat d'ells (un 7,2 % de la població total) té una llengua inicial diferent del català (castellà o una altra). Aquest subgrup pot ser considerat també com de nous catalanoparlants, ja que són usuaris habituals del català que no el tenen com a llengua inicial. A més, si bé no han completat el procés d'adopció lingüística fins a tenir el català com a llengua d'ús preferent, sí han experimentat processos de muda lingüística i es poden considerar catalanoparlants actius. Per tant, en aquest estudi hem tingut en compte també aquest subgrup.

En total, els catalanoparlants adoptius, ja siguin usuaris predominants o alternadors, suposen un 10 % de la població total de les Illes Balears. I un de cada cinc parlants habituals del català no té aquesta llengua com a inicial.

2. ASPECTES TEÒRICS I METODOLÒGICS

2.1. Mudes lingüístiques i parlants legítims

Les mudes lingüístiques són processos biogràfics en els quals els individus experimenten transformacions en l'estructura de les seves pràctiques i usos lingüístics habituals. Com han descrit els estudis de Joan Pujolar, Maite Puigdevall i altres, les mudes lingüístiques:

- Es manifesten en canvis en l'organització dels usos lingüístics habituals.
- Són rellevants en relació amb les formes d'autopresentació.
- No impliquen necessàriament canvis d'adscripció etnolingüística. És a dir, no totes les mudes lingüístiques comporten una adopció completa del català com a llengua d'identificació i d'ús predominant.

D'altra banda, Puigdevall (2021) assenyala que les mudes lingüístiques tenen una doble dimensió, espacial (els espais socials, tant físics com relacionals, poden afavorir o dificultar les mudes) i temporal (hi ha moments de les trajectòries vitals dels individus que poden afavorir aquests tipus de canvi). A més, les mudes són processos en els quals intervé necessàriament una agència col·lectiva: no els pot fer una persona tota sola, ni en un intercanvi lingüístic puntual.

L'estudi de les mudes lingüístiques i de les experiències dels parlants adoptius de llengües minoritàries s'emmarca dins el que es coneix com la sociolingüística crítica, que és l'enfocament que es demana de quina manera les pràctiques lingüístiques incideixen en el funcionament de la societat, és a dir, de quina manera els usos lingüístics contribueixen a reproduir o a transformar les relacions socials (i, de manera particular, les relacions de desigualtat entre els grups socials). Un dels autors que més ha influït en aquest corrent acadèmic ha estat Pierre Bourdieu (1982), que va emmarcar els intercanvis lingüístics en el concepte de *mercat lingüístic*, en el qual els individus aspiren a aconseguir recursos (la llengua seria una forma de *capital simbòlic*).

Pel que fa a l'estudi dels parlants adoptius, és rellevant fixar-se en el fet que en aquest mercat lingüístic, segons Bourdieu, es produeixen pugnes de legitimitat en la lluita per definir i accedir al capital legítim. Per tant, des del poder (sobretot l'estat i les classes dominants) s'estableix quin és el capital legítim, i quina és la llengua legítima (o les llengües legítimes). I en aquest context, els individus aspiren a adquirir la llengua legítima i a guanyar-se el reconeixement i l'acceptació com a parlants legítims.

2.2. Ideologies lingüístiques

Per a fixar-nos en les ideologies lingüístiques que manifesten els informants, hem recorregut als treballs de Kathryn Woolard (2008, 2016). Entenem que les ideologies lingüístiques són sistemes culturals de creences i idees sobre les relacions socials i lingüístiques, sustentats en xarxes d'interessos sobre la distribució de recursos (polítics, econòmics, etc.).

Woolard distingeix dos tipus d'ideologies sobre la legitimitat de les llengües i els seus parlants:

- Les ideologies de l'anonimat, que estan vinculades sobretot a la legitimitat de les llengües estandarditzades dominants i expansives. Especialment les llengües hegemòniques en els seus estats, amb un gran nombre de parlants, a les quals se sol atribuir un caràcter universal (ja que els seus parlants se situen en un «no lloc») i se solen identificar amb el concepte de «llengua comuna».
- Les ideologies de l'autenticitat, per part seva, es vinculen a la legitimitat de les llengües o varietats lingüístiques més restringides, amb poca o nul·la cobertura política. De manera paradigmàtica, les llengües minoritàries o regionals, els dialectes locals, etc., solen caracteritzar-se per la indicat, és a dir, que aporten informació sobre l'origen territorial o social del parlant. El concepte de «llengua pròpia» està associat a aquesta mena d'ideologies.

2.3. Etnosistemes i grups etnolingüístics

Entenem que l'estudi de les mudes lingüístiques, les ideologies lingüístiques i en general els aspectes que configuren les relacions sociolingüístiques entre els individus i donen compte del paper de les llengües com a fenomen alhora individual i social, ha de tenir en compte la visió antropològica dels grups socials, l'etnicitat i les dinàmiques que intervenen en la definició de les fronteres entre els grups ètnics i socials.

En l'estudi ja clàssic sobre els grups ètnics, Fredrik Barth (1976) afirmava que els grups ètnics «són considerats com una forma d'organització social». És a dir, que allò fonamental per a la categorització dels grups socials des del punt de vista de l'etnicitat és l'autoadscripció i l'adscripció per part dels altres: «Encara que les categories ètniques pressuposen diferències culturals, és necessari reconèixer que no podem suposar una simple relació de paritat entre les unitats ètniques i les similituds i diferències culturals. Els trets que es tenen en compte no són la suma de diferències 'objectives', sinó només aquelles que els actors mateixos consideren significatives».

I l'antropòleg Joan Manuel Cabezas (2003) proposa el terme *etnosistema* per referir-se a les societats humanes en les quals es donen una sèrie de característiques: s'hi ha produït un precipitat de l'«aglutinació de consciència» que resulta dels processos de categorització ètnica; s'hi dona una gran densitat de comunicació social, i s'han definit límits o fronteres amb els etnosistemes adjacents o propers, amb els quals manté contacte i relació. Els etnosistemes i els grups ètnics que els componen no són essencials i immutables, sinó que estan en procés permanent de (re)construcció i de (re)producció social. Aquest procés és l'etnogènesi, i es desenvolupa en un espai i en un temps concrets, utilitzant els materials culturals, lingüístics, etc., que són significatius per als individus.

També és pertinent tenir en compte les rellevants aportacions de Will Kymlicka (2001) sobre la coexistència de formes diferents de diversitat cultural, etnolingüística i nacional en els territoris que històricament han estat habitats per minories nacionals o grups etnolingüístics diferenciats que han desenvolupat cultures societals pròpies en el marc d'un estat plurinacional. És especialment interessant la lectura que en fa Isidor Marí (2006), en aplicar-les a les Illes Balears.

Entenem que Mallorca, com a comunitat etnosocial, constitueix un etnosistema particular (segons la terminologia de Cabezas), o una minoria nacional amb una cultura societal pròpia dins un estat plurinacional com l'espanyol (segons la terminologia de Kymlicka): s'hi ha desenvolupat una consciència col·lectiva pròpia que es diferencia de la resta de societats, té una alta densitat de comunicació social interna i una composició ètnica, lingüística i cultural determinada. Aquesta composició s'ha vist modificada amb la incorporació d'individus procedents d'altres orígens que, des del

moment que entren a formar part de l'etnosistema, participen també, d'una manera o d'una altra, en el procés d'etnogènesi.

A l'etnosistema Mallorca, i per tant també a Inca, podem identificar els següents grups etnolingüístics:

- D'una banda tenim el grup autòcton mallorquí, d'individus etnolingüísticament catalans. Aquest és un grup diferenciat del grup castellà majoritari de l'Estat.
- En segon lloc, està el grup format per al·lòctons etnolingüísticament castellans, que pertanyen al grup ètnic majoritari de l'Estat, i que a Mallorca i en el conjunt de Balears està en procés de autoctonització.
- En tercer lloc, apareixen els grups al·lòctons procedents de la immigració externa, formats per individus d'un origen etnolingüístic que no és ni català ni castellà.

2.4. Denominacions èmiques dels grups etnolingüístics

Alguns historiadors (Marimon, 2015) demògrafs (Salvà, 2004) i sociolingüistes (Melià, 2014) han descrit les diferents onades migratòries que han experimentat les Illes Balears en el segle XX i en el trànsit entre els segles XX i XXI, i han posat de manifest l'impacte que han tingut en la societat balear pel que fa a la configuració dels diferents grups d'origen cultural i etnolingüístic, en les percepcions de pertinença a la comunitat, en la reproducció de les identitats col·lectives i en les relacions entre els diferents grups. També en les percepcions dels nousvinguts sobre la llengua catalana (Ballermann & Melià, 2010).

Seguint aquests autors i recollint els testimonis dels informants en les entrevistes, podem constatar que els grups etnolingüístics presents a la societat mallorquina tenen les seves corresponents denominacions èmiques, és a dir, utilitzades pels individus amb valor funcional i capacitat contrastiva, en les seves interaccions socials. Les tres denominacions èmiques, populars, dels grups etnolingüístics utilitzades habitualment en català per distingir els diferents grups, aproximadament fins als anys 80 (és a dir, sobretot durant els anys del tardofranquisme i del boom turístic) són les següents:

- *Mallorquí*, que fa referència a l'origen, i també té valor com a etnònim i com a glotònim (el nom de la llengua, com a equivalent de *català*). Cal apuntar que hi ha catalanoparlants d'altres orígens que reben la seva denominació èmica pròpia: menorquins, eivissencs, formenterers, catalans i valencians.
- *Foraster*, que de la mateixa manera indica un origen, però també una adscripció ètnica i la llengua que parla el grup (de manera que *foraster* també ha estat utilitzat com a sinònim de llengua castellana).
- *Estranger* es refereix sobretot a l'origen, però també té connotacions econòmiques i ètniques (els *estrangers* eren sobretot els turistes, i no parlaven ni català ni castellà).

A partir dels anys 80 es produeixen canvis importants: d'una banda, la recuperació de la democràcia i de l'autogovern, l'oficialitat del català (denominat així en l'Estatut d'autonomia), l'aprovació de la Llei de normalització lingüística i la generalització de l'ensenyament en llengua catalana; i d'altra banda, més endavant, l'arribada de nous fluxos migratoris de motivació econòmica procedent d'Àfrica, Europa de l'Est, Sud-amèrica, etc. També cal destacar l'emergència de les generacions de fills i filles dels immigrants peninsulars dels anys 60 i 70, descendents de matrimonis al·lòctons o mixtos. S'observen alguns canvis en les denominacions èmiques i en el dibuix de les fronteres dels grups etnolingüístics:

- Es dilueixen les connotacions ètniques i les fronteres entre els grups etnolingüístics. Apareixen termes com *mallorquí mallorquí, o mallorquí cent per cent* per a referir-se als mallorquins etnolingüísticament catalans.
- Hi ha un major ús progressiu dels termes *català i castellà* com glotònims èmics, degut sobretot al sistema educatiu.
- El terme *foraster* cau progressivament en desús, d'una banda a causa del procés d'autoctonització del grup etnolingüístic castellà, i d'altra banda pel seu ús com a exònim amb connotacions xenòfobes. És substituït pel terme *peninsular*, que, com assenyala Melià (2014), manté la significació d'etnònim: els catalans, valencians o portuguesos no són peninsulars (el terme s'aplica als espanyols de llengua castellana).
- Emergència del terme *immigrant*, com a exònim amb connotacions econòmiques i ètniques (es refereix a migrants per motivacions econòmiques i d'origens ètnics diferents als *estrangers* de l'Europa occidental).

2.5. Llengua, identitat, subjectivitat, transculturalitat

Cal fer referència a l'estudi de les relacions entre llengua, identitat i subjectivitat i a la noció de transculturalitat. En primer lloc, autors com Klaus Zimmermann (2008) analitzen la llengua i la identitat com a fenòmens dinàmics, des d'una perspectiva constructivista crítica amb les visions essencialistes: tant les llengües com les identitats ètniques i culturals són construccions socials i discursives, i els processos de configuració d'unes i les altres tenen lloc en moments històrics i amb instruments socials (institucions) determinats, i tenen èxit en la mesura que els individus es convencen de la utilitat d'aquestes construccions.

Per la seva banda, Harald Weyt (2008) desenvolupa un esquema interpretatiu del concepte d'identitat, segons el qual aquesta és gradual (no absoluta), additiva (no exclusiva), es configura com un procés actiu i dinàmic (no és una característica estable dels individus), i es constitueix mitjançant processos d'autoidentificació i d'adscripció (o de reconeixement per part dels altres). I Bonny Norton Peirce (1995) estudia la relació entre la identitat social i l'aprenentatge d'una segona llengua partint del fet que les identitats socials

són producte de processos de formació de la subjectivitat que tenen tres característiques principals: la naturalesa múltiple del subjecte, el caràcter de «territori de lluites» i tensions entre aquestes identitats múltiples (de vegades contradictòries entre elles) i el seu caràcter dinàmic.

Pel que fa a la relació entre llengua i subjectivitat, recentment Pujolar (2019) ha incidit en l'oportunitat d'intervenir, des de l'àmbit de la sociolingüística, i en particular des de la recerca sobre els nous parlants o parlants adoptius, en els debats sobre la construcció del subjecte, les identitats i les categoritzacions socials i sobre les relacions entre diferència, desigualtat, discurs i poder. Aquests debats, que han tingut un impacte molt rellevant en l'àmbit de les ciències socials durant les darreres dècades, assenyalen el caràcter *performatiu* de les identitats socials (Butler, 1990), i reclamen una perspectiva *interseccional* que doni compte de com interactuen els diferents eixos de categorització social en la reproducció o en la transformació de les diferències i les desigualtats entre els individus i entre els grups socials (Rodó-Zárate, 2021). Per cert, la llengua (normalment a través del concepte de discurs), però no la reflexió sobre la llengua, o les llengües, ha tingut un paper central en aquests debats. Fins i tot un referent de la teoria *queer* a l'Estat espanyol com Paul B. Preciado (2002), en proposar una «societat contrasexual» que esborri les categories biològiques sexuals i de gènere, assenjala l'emergència dels subjectes com a «cossos parlants»: encara que allò central en la seva obra sigui la reflexió sobre la subjectivitat construïda a partir dels cossos, també constata que allò que ens defineix com a persones és el fet que som «parlants».

D'altra banda, Avtar Brah (2011) conceptualitza la construcció de la diferència entre els grups socials i els individus des de quatre nivells: l'experiència, la relació social, la subjectivitat i la identitat. L'experiència és una pràctica de significació mitjançant la qual es construeix la realitat que percebem: no és que als subjectes els «passin coses», sinó que «l'experiència és el lloc de producció del subjecte». Les relacions socials són l'àmbit en què la diferència entre individus i entre grups s'articula i esdevé estructura (de manera històricament variable, i definint posicions de poder). Els processos de formació de la subjectivitat es conceben com a socials i subjectius alhora, ja que les posicions que assumeixen els subjectes són produïdes socialment. I la identitat s'entén com el procés pel qual «la multiplicitat, la contradicció i la inestabilitat de la subjectivitat se significa com a dotada de coherència, continuïtat i estabilitat; com a posseïdora d'un nucli –un nucli en canvi constant, però un nucli, al cap i a la fi– que s'enuncia en un moment donat com el 'Jo'». Brah qüestiona la posició del subjecte nadiu, i defineix l'espai de *diàspora* com el lloc on s'experimenten els processos migratoris, es transgredeixen les fronteres, els subjectes nadius queden descentrats i es donen simultàniament la *diàspora* i l'arrelament: un espai on es constitueixen les «formes contemporànies de les identitats transculturals».

Finalment, Wolfgang Welsch (2011) proposa precisament el concepte

transculturalitat per analitzar els fenòmens relacionats amb la diversitat cultural, amb les relacions entre cultures i amb les experiències dels individus que «passen entre» les cultures. Aquestes ja no es concebrien com esferes independents que es comuniquen entre elles, sinó com realitats permeables, interconnectades i que en la contemporaneïtat es caracteritzen en gran mesura per la hibridació. I en el nivell micro (el que més ens interessa per a aquest estudi, i que l'autor mateix considera el «punt crucial») posa de manifest que en l'actualitat cada vegada més individus es defineixen (ens definim) en la formació cultural per més d'un origen i més d'una relació culturals, de manera que «la identitat cultural dels individus actuals és una identitat estil *patchwork*».

A partir d'aquestes conceptualitzacions de la diversitat cultural i etnolingüística, cabria preguntar-se si, com assenyalaven Pujolar i González (2013) en el cas de Catalunya, a Mallorca també es detecten processos de desetnització de l'elecció lingüística, és a dir, si les fronteres entre els grups etnolingüístics es dilueixen (sobretot arran de la generalització de l'ensenyament del català i l'aparició de les mudes lingüístiques dels nous catalanoparlants, que posarien en crisi les categories etnolingüístiques tradicionals). I, d'altra banda, també cal preguntar-se si la subjectivitat, les experiències i les identitats dels individus que procedeixen d'orígens culturals i etnolingüístics diferents i que comparteixen un mateix espai i una mateixa societat, en aquest cas Inca i Mallorca, poden caracteritzar-se com a transculturals.

2.6. Metodologia i selecció dels informants

La metodologia utilitzada, com ja s'ha apuntat, és l'entrevista etnogràfica semiestructurada. La selecció de les persones informants ha tingut en compte diferents variables per a assegurar la diversitat de la mostra, sobretot des del punt de vista de la llengua inicial i del lloc de naixement:

- Una persona nascuda a Mallorca de llengua inicial castellana.
- Quatre persones nascudes en altres territoris de l'Estat espanyol de llengua inicial castellana (una a Catalunya i tres en territoris no catalanòfons, concretament a Andalusia i a Madrid).
- Una persona nascuda a l'Estat espanyol (concretament a Navarra), de llengua inicial wòlof (d'orígens familiars senegalesos).
- Quatre persones nascudes en altres estats (França, Alemanya, Romania i Marroc), de llengua inicial diferent del català i del castellà (francès, alemany, romanès i àrab).

Respecte als grups lingüístics en els quals se situarien, els informants es distribueixen en:

- Catalanoparlants adoptius, que manifesten un ús habitual predominant de la llengua catalana.

- Nous catalanoparlants que manifesten usos alternadors, en els quals l'ús de la llengua catalana és significatiu, però de manera similar a l'ús del castellà (o altres llengües, en el cas dels informants al·lòctons de llengua inicial no castellana).

Pel que fa a l'edat i el gènere, la informant més jove té 21 anys i la més gran, 65. Totes les persones entrevistades són residents en el municipi d'Inca, tret de la jove de 21 anys, que estudia formació professional en un centre d'educació secundària ubicat en aquesta ciutat (i, tot i que hi va viure en el passat, ara resideix a Pollença).

Les entrevistes s'han dut a terme, majoritàriament, als seus domicilis o en un espai municipal facilitat per l'Ajuntament d'Inca.

Nom (pseudònim)	Gènere	Any de naixement	Lloc de naixement	L1	LH	LI
François	Home	1971	França	Francès	Català	Francès
Juan	Home	1968	Madrid	Castellà	Català	Castellà
Mónica	Dona	1975	Romania	Romanès	Català-castellà	Romanès
Dolores	Dona	1956	Andalusia	Castellà	Català-castellà	Castellà
Christine	Dona	1976	Alemanya	Alemany	Català	Català
Llúcia	Dona	1982	Mallorca	Castellà	Català	Català
José Manuel	Home	1966	Andalusia	Castellà	Català-castellà	Castellà
Aminata	Dona	2000	Navarra	Wòlof	Català	Wòlof
Teresa	Dona	1977	Catalunya	Castellà	Català	Català-castellà
Fatiha	Dona	1976	Marroc	Àrab	Català-castellà	Àrab

Taula 1. Perfil dels informants.

3. ANÀLISI

3.1. Les mudes lingüístiques dels catalanoparlants adoptius d'Inca

En les entrevistes amb els nostres informants, de manera consistent amb els estudis sobre les mudes dels nous catalanoparlants de Catalunya, hem observat que alguns dels moments vitals en els quals es produeixen mudes lingüístiques, pel que fa a les persones al·lòctones arribades a Mallorca en la seva edat adulta, són els següents:

- Durant el procés de la seva instal·lació, amb el canvi d'entorn social pròxim.
- En el moment de formar una nova família, per exemple amb una parella catalanoparlant, i a l'hora de tenir fills.
- A l'hora d'accedir a un nou entorn laboral.

Quant a les persones autòctones, o les al·lòctones arribades a Mallorca sent menors d'edat:

- En l'etapa educativa, especialment en els moments de trànsit de la primària a la secundària, o a la universitat.
- En el trànsit a l'edat adulta.
- A l'hora d'accedir a l'entorn laboral.
- En el moment de traslladar-se a un altre municipi.

Pel que fa als espais o entorns en què es produeixen les mudes, generalment es tracta d'entorns en què el català és la llengua d'ús predominant. Hi destaquen els següents:

- En el centre educatiu (institut, o universitat).
- En el centre laboral.
- En l'espai domèstic, en l'àmbit familiar (ja sigui amb la família nuclear pròpia –amb la parella, i després també amb els fills–, o amb la família extensa o política –per exemple, amb els sogres, cunyats, etc.).
- En l'entorn social d'un nou municipi de residència (Teresa es trasllada de Palma a Inca, i passa a parlar habitualment en català de manera predominant perquè és la llengua que troba majoritàriament en l'entorn).
- En altres tipus d'espais, com ara celebracions festives (Juan diu les seves primeres paraules en català a les festes des Vermar de Binissalem), centres parroquials (Dolores comença a parlar-lo en reunions de preparació per a la catequesi), etc.

Des del punt de vista de l'agència, hi ha informants que descriuen com a decisiva la intervenció d'una persona propera, que actua de referent i els aconsella o els anima a parlar en català (en el cas de Lluçia i Aminata, sengles

professores de català de l'ESO que les hi varen animar; en el cas de Juan, un amic que li va aconsellar de parlar en català perquè «si vols fer les coses ben fetes, has de xerrar mallorquí», i perquè així «els mallorquins te respectaran més»).

D'altra banda, hi ha informants que relaten diferents mudes al llarg de la seva trajectòria lingüística. És el cas de Lluçia, Teresa i Christine, que en un primer moment de muda incorporen el català en alternança amb el castellà, i en un moment posterior manifesten una segona muda lingüística arran de la qual el català esdevé la llengua d'ús preferent (Teresa), o la llengua d'identificació (Christine), o totes dues coses (Lluçia).

3.2. Les mudes lingüístiques com una inversió en capital simbòlic

Peirce (1995), partint de Bourdieu, proposa conceptualitzar les motivacions dels aprenents de llengües com una *inversió* (*investment*) en capital simbòlic, de manera que supera la divisió entre motivacions instrumentals i integratives (que no capturen les complexes relacions entre el poder, la identitat i el llenguatge). La voluntat d'accedir a un capital simbòlic pot respondre a múltiples desitjos en subjectes amb identitats múltiples, en un entorn social canviant.

Teresa, per exemple, comença a parlar català en contextos socials (extraacadèmics) perquè vol ser mestra, i per exercir aquesta feina un requisit és dominar l'ús de la llengua pròpia. Però també decideix parlar en català amb el seus fills perquè no tinguin «els mateixos problemes» que ha tingut ella pel fet de no tenir-lo com a llengua inicial, i es reivindica com a «forastera» i «mallorquina» alhora perquè vol fer visible «que hi ha forasters que s'adapten».

Accedir a un capital simbòlic implica accedir a uns coneixements i unes xarxes de relació social que permet l'autopresentació com a membre legítim de la comunitat. Alguns informants ho expliquen com una espècie de mancança que s'ha de resoldre. Podríem dir que es produeix una *dissonància cognitiva* (terme que prové de la psicologia social: és l'estat de tensió que pateix un individu quan percep que dos elements cognitius són incompatibles entre ells o quan una experiència recent entra en conflicte amb les seves idees o creences). En aquest cas, la tensió és entre els elements cognitius que defineixen la realitat de la comunitat etnosocial (la llengua catalana com a pròpia de Mallorca, com a llengua d'ús social en l'entorn d'amics, laboral, etc.) i l'experiència viscuda com a no catalanoparlant dins aquesta realitat social.

Mónica: «havien de canviar s'idioma, per ells era bastant incòmodo. I diguéssim que... no és que m'evitassin, però... hi havia una petita diferència [...] els companys me xerraven en mallorquí. Jo contestava en castellà. I vaig començar a rompre, no?, això de... poc a poc, poc a poc, poc a poc, contestant en mallorquí».

Christine: «a mi me molestava molt estar amb un grup d'amics, que tothom estigués xerrant, jo vivia a un poble, que tothom estava xerrant en mallorquí, que sa gent se giràs a jo en castellà. I en certa manera, sense que ells ho fessin aposta, me sentia exclosa. Me sentia que jo no formava part de sa conversació real. Tot i que aquestes persones no tenien aquesta intenció, ni molt manco, però jo ho sentia així. I jo deia, jo vull formar part d'aquest grup, de tu a tu».

José Manuel: «Tenia s'intuïció que m'estava perdent alguna cosa. [...] Era una contradicció viure a una terra, a una cultura, i no [...] fer ús d'una riquesa que lògicament és sa llengua»

3.3. Superant les barreres: l'autolegitimació dels catalanoparlants adoptius

Alguns informants expliquen la muda lingüística i l'adopció del català com a llengua habitual com un procés que s'ha desenvolupat de manera progressiva i amb normalitat. D'altres, expliquen que s'han trobat amb algunes «barreres», obstacles o esglaons que s'han de superar. Per exemple:

- Les normes d'ús de subordinació lingüística. El principal obstacle és la norma de convergència al castellà, és a dir, que la majoria de catalanoparlants abandonen la seva llengua i es passen al castellà, «giren la llengua», davant un interlocutor que utilitza el castellà. Christine, en la cita anterior, explica clarament que aquest comportament la feia sentir «exclosa» del grup d'amics: «Jo tenia sa sensació sempre que... hi havia un escaló. Que no era real, però jo el percibia».
- També la falta de reconeixement com a parlants legítims, o com a mallorquins legítims. Especialment ho expliquen les dues informants d'origen africà (no europees, no cristianes, no blanques), Aminata i Fatiha, que pensen que per als mallorquins no podran ser considerades mai totalment mallorquines, encara que elles (també) s'hi sentin: «Per molt que xerris en català, o... estiguis dins aquesta cultura, mai arribaràs a ser mallorquí, perquè... a lo millor, pues, o ja sigui per u teu origen, o lo que sigui, en u final no t'acceptaran cent per cent com a mallorquí. Per molt que xerris o que hakis nascut aquí, o lo que sigui, però crec que no». També un dels informants de llengua inicial castellana, José Manuel, diu que sempre existirà aquesta diferència entre els mallorquins d'origen peninsular i els «mallorquins de vuit llinatges mallorquins».
- Finalment, n'hi ha que expliquen casos de glotofòbia (Blanchet, 2016), concepte que remet al rebuig de l'altre perquè parla en una varietat lingüística diferent de la pròpia, o amb un accent que és percebut com a estrany. Aquí entren els casos de menyspreu o burles per parlar malament el català. El cas més extrem és el de Fatiha, la informant d'origen marroquí, que explica que un company de feina d'origen peninsular li va dir: «Una mora que habla mallorquín, ¡qué ridículo!». Aquí concorren la glotofòbia i la xenofòbia, en un cas clar d'interseccionalitat dels eixos d'opressió.

Val la pena detallar les normes d'ús lingüístic que suposen una barrera per a les persones que volen adoptar el català. Bàsicament són dues:

- Norma de convergència al castellà («girar la llengua»): abandonar la llengua davant un interlocutor que parla en castellà. Nega la possibilitat d'adquirir una competència passiva en la llengua, i dificulta la creació d'espais d'ús per a la llengua perquè els nous parlants la parlin amb seguretat.
- Norma d'interposició: parlar d'entrada en castellà a persones que tenen aspecte al·lòcton, de fora. El cas més clar és el de n'Aminata, la jove d'origens senegalesos, que pel fet de no ser blanca tothom se li adreça en castellà: «Sempre, sempre, sempre, me venen i me xerren en castellà, perquè a lo millor se pensen que no el sé xerrar, o no els entendre... I no té res a veure». En aquest cas, l'aplicació d'aquesta norma implica una racialització, una classificació motivada per l'aspecte físic, que l'exclou de la comunitat lingüística pel fet de ser negra: «com a que te classifiquen ja, de que no saps xerrar en català, o que... no els entendràs, o lo que sigui. I jo, pues, no faig cas, i els contest en català i ja està».

Davant d'aquestes barreres, les persones que volen esdevenir catalanoparlants adoptius han de transgredir les normes d'ús de subordinació per cercar espais nous per parlar català amb seguretat, i han de dur a terme estratègies per empoderar-se i per autolegitimar-se com a (nous) parlants. Pinto (2021) explica: «Els parlants d'adopció no abandonen la llengua en els àmbits socials perquè, si no, molts d'ells no la parlarien mai. Ben al contrari, els parlants adoptants sovint s'han de crear o buscar àmbits d'usos socials en els quals poder parlar la llengua d'adopció». Per això considera que «l'adoptant és una tipologia de parlant que s'autolegitima».

Quan aquesta autolegitimació obté el reconeixement dels membres de la comunitat, es produeix l'empoderament que reforça l'adopció lingüística:

Fatiha: «Es mallorquins estan encantats. Un pic [...] vaig servir una taula, han vingut una parella major, un senyor i una senyora, i jo, clar, he agafat sa nota en mallorquí. I me diu, l'homo me diu, 'Nina, d'avon ets?'. I jo li dic, 'Som marroquí'. I diu, 'No és vera! M'enganes!', i dic, 'No, te jur que som marroquí'. I crida l'amo, i li diu, 'Mem, aquesta nina d'avon és?', i diu, 'És lo que t'ha dit ella, és marroquí'. I llavor me diu, 'Enhorabona, nina, és que ho xerres beníssim, pareixes de Porreres!' (riu). Claro, a posta, això, claro, me fa feliç, saps?, me dona s'energia per seguir».

3.4. Mudes i identitat etnolingüística

En general, observam que les mudes lingüístiques que tenen com a resultat la conformació d'usos alternadors no estan associades a canvis d'adscripció de grup etnolingüístic. Els nous catalanoparlants que experimenten aquestes mudes manifesten una certa diversitat de posicions pel que fa a la distribució dels usos lingüístics:

- D'una banda, la majoria adapta la llengua a la del seu interlocutor.
- D'altres, com José Manuel, manifesten una certa preferència pel català en l'espai públic (en l'àmbit laboral) i, en paral·lel, una preferència pel castellà en l'espai privat.

Es fan presents les dificultats i els obstacles en el procés de muda lingüística, com per exemple el canvi de llengua (al castellà) per part dels interlocutors catalanoparlants que detecten un origen al·lòcton (un accent no autèntic). Comportament que denota una falta de reconeixement de l'altre com a parlant legítim de la llengua pròpia, és a dir, seria una manifestació de la ideologia de l'autenticitat, que d'altra banda dificulta l'accés dels no catalanoparlants inicials al capital simbòlic que representa la llengua del territori i té com a efecte la perpetuació de les fronteres entre els grups etnolingüístics.

Al mateix temps, els informants també reconeixen els incentius: l'ús del català per part de de els al·lòctons produeix en altres catalanoparlants una reacció positiva: la indicat de la llengua considerada pròpia i autèntica també implica que els seus parlants siguin considerats automàticament «d'aquí» pels autòctons que els reconeixen com a parlants legítims (com en l'exemple que hem vist de Fatiha). També és un incentiu la valoració positiva de l'ús de la llengua catalana en l'àmbit laboral (per exemple, per a aconseguir una ocupació en un establiment comercial).

Els usos alternadors del català juntament amb el castellà (i, eventualment, altres llengües), per part de persones no catalanoparlants inicials, poden considerar-se experiències transculturals o transètniques no identitàries, és a dir, una experimentació de la diversitat cultural d'una societat en el nivell micro, individual, sense que es produeixi una transició identitària (un desplaçament de la llengua d'identificació).

Per una altra banda, hi ha catalanoparlants adoptius que han experimentat mudes lingüístiques cap a usos predominants de la llengua catalana. En aquest cas, parlem d'adopció lingüística completa, que pot concórrer amb un canvi d'adscripció de grup etnolingüístic.

En aquest procés d'adopció lingüística es produeix una retroalimentació entre els usos predominants del català i la identificació etnolingüística amb el grup autòcton. Entenem que aquesta retroalimentació, que ja han assenyalat Sorolla i Flors-Mas (2020), està relacionada amb el caràcter performatiu de les identitats socials, i es pot produir en una doble direcció:

- De l'ús a la identitat. Els usos predominants del català per part d'un catalanoparlant adoptiu (per exemple, en l'àmbit d'una nova família formada amb una parella catalanoparlant i l'entorn social immediat) produeixen un procés d'adscripció per part dels membres del grup autòcton (que no té per què haver estat cercada) i, a partir d'aquest

reconeixement, una autoidentificació progressiva de l'individu com a membre del grup.

- De la identitat a l'ús. També s'observen casos de transicions identitàries conscients i voluntàries, processos d'autoidentificació que estan en l'origen de la muda lingüística cap a usos predominants del català (i que si tenen èxit, acaben afavorint l'adscripció i el reconeixement dels membres de la comunitat).

També s'ha de constatar que en algun cas l'adscripció dels altres com a mallorquí no comporta una autoidentificació com a tal:

François: «sa gent que me coneix [...] ja me consideren mallorquí [...] jo no estic inclòit dins es grup des estrangers. I jo dic, no, però jo som estranger, jo som un guiri, jo som... 'No, però tu ets mallorquí'. Sa gent, al revés de jo, que jo me consider francès, sa gent me considera mallorquí. I no xerren de jo com un estranger. Me solen incluir dins es grup des mallorquins. I jo he de dir, 'no, no som mallorquí'».

Els individus que experimenten aquestes mudes cap a usos predominants del català també expliquen l'existència d'obstacles i incentius, de manera similar als descrits anteriorment, tot i que en aquest cas tendeixen a posar l'accent en els incentius i en l'aspecte d'integració social que suposa el fet de parlar català habitualment.

Juan: «Per jo xerrar català... no sé, era com una necessitat. Com una... no sé què t'he de dir. Era lo que tocava. Me va ajudar molt a entendre... que el mallorquí és la llengua d'aquí. Això és molt important. [...] A mi me deien, per fer-me una... una alabança a jo, que jo no era foraster perquè xerrava català. Ja està. Sí, sí, sense cap dubte. És dir, lo que fa que tu siguis foraster és que no xerris com aquí. I és que és veritat. Perquè sa llengua és bàsica, i tu te sents a gust amb els qui xerren com tu».

Aquest tipus de mudes lingüístiques que condueixen a l'adopció lingüística del català, vinculades a una transició identitària, donarien compte de la construcció d'una subjectivitat transcultural a través de les experiències, els usos lingüístics i les relacions socials que comparteixen amb les persones del seu entorn i per mitjà de les diferents cultures de les quals participen. I en aquesta subjectivitat canviant es consolidaria un nucli nou, amb el centre de gravetat desplaçat cap a la comunitat etnosocial que ja es considera ca nostra (Inca, Mallorca) i cap a la cultura i la llengua que ja es considera pròpia (mallorquina, vehiculada en el català de Mallorca). Aquest nucli, enunciat com a nou jo, és la identitat transcultural dels catalanoparlants adoptius d'Inca.

No hi ha una simple experimentació de la diversitat cultural. Tampoc no és una transició d'una identitat cultural o ètnica a una altra que impliqui un abandonament de la identitat inicial, ja que les identitats són additives. Hi té

lloc un desplaçament de la identitat etnolingüística i etnosocial principals. És la manera de que pot significar l'adopció d'una «identitat estratègica» o empoderant, dirigida a l'exercici ple dels drets de ciutadania en un context territorial i institucional concret (Schmidt-Welle, 2011).

Christine: «en el meu cas va ser una necessitat personal, d'integració. [...] perquè això és ca meva, i és ca meva amb... amb tot lo que suposa».

3.5. Discursos sobre la llengua catalana i la identitat mallorquina

Respecte als discursos dels informants sobre la relació entre la llengua catalana i la identitat etnosocial mallorquina:

- Els catalanoparlants adoptius que usen el català de manera predominant i que s'identifiquen amb el grup etnolingüístic mallorquí consideren la llengua pròpia un atribut necessari i central de la identitat etnosocial: el català (o mallorquí) és la «llengua d'aquí», parlar-ho es presenta com una «necessitat» i com una manera de deixar de ser «foraster».

Llucia: «Sa llengua i sa cultura... formen part de sa identitat d'una persona. Si ets aquí, vius aquí, i... no sé, trob que... No sé, jo era d'aquí, (riu) som d'aquí i aquí se xerra català, i jo xerr català. No sé. [...] No és comparable a res més, crec. No fa falta que mengis es menjar d'aquí, o lo que sigui, però... Sa llengua en es final és comunicació, és entendre't amb sa gent que viu en es mateix territori que tu vius. I està clar que aquí sa majoria de gent sap dos idiomes i te podria entendre en castellà, però... però sa llengua d'aquí és es català, i tu ets d'aquí, per comunicar-te amb sa gent, fer-ho d'una manera natural, és en sa llengua des territori».

- Per part seva, els nous catalanoparlants amb usos alternadors i no identificats amb el grup etnolingüístic autòcton consideren que l'ús del català pot ser un atribut rellevant, però no necessari o central («ajuda», «agrada molt»).

Mònica: «no és qüestió de que no puguis... es fet de no xerrar mallorquí no puguis estimar Mallorca, no puguis estimar en es mallorquins. Crec jo, per jo són dos fets diferents. [...] lo que tu tens... tens dins tu, dins es teu cor, que tens un amor per aquest... que t'agrada sa illa, que t'agrada sa gent, que... Hombre, a lo millor se te dona malament es tema de xerrar mallorquí, però una cosa no lleva s'altra, trob jo. Trob jo. Tu pots estimar molt... Mallorca, i no xerrar mallorquí perquè no t'entra, perquè no se te dona bé».

D'altra banda, tots els informants coincideixen, en major o menor mesura, a assenyalar el paper de la llengua catalana com un mecanisme d'integració social.

Mónica: «és que... siguis de fora, pues es simple fet de xerrar en mallorquí, te consideren mallorquina. I m'ho diuen».

També menifesten, en general, discursos favorables a la diversitat lingüística: alguns parlen de la «riquesa», del «regal» que suposa tenir dues llengües. Alhora, rebutgen la glotofòbia contra el català i els discursos i actituds del supremacisme lingüístic castellà (en ocasions assenyalen directament l'Estat, o el «discurs oficial», com a promotors d'aquesta fòbia a les llengües no castellanes).

Juan: «aquesta mentalitat... entendre els castellanoparlants, que Mallorca, o Catalunya... és com si fos Portugal, és a dir, que és un puesto amb una llengua diferent, no ho tenen clar fins ara. Quan jo era petit, no! Quan jo era petit l'idioma era l'espanyol. [...] Jo, personalment, lo que no accept, me pareix una aberració, quan un que diu, 'xerra'm en castellà', o 'xerra'm en cristià, que no t'entenc', coses d'aquestes. Ese tio no pot ser mai... no el pots sentir dels teus».

Teresa: «Perquè hi ha gent que ve predisposada a aprendre i a sentir-se d'aquí, i hi ha gent que no. Que ja ve predisposada a lo contrari. Perquè també s'ha fet molta feina a nivell estatal en contra de... des català. I això en es final repercuteix. Molts de peninsulars tenen com a tírria, diguéssim, a n'es catalans, o a n'es català. I a Mallorca, pues passa igual. I això no hauria de ser així. Lo que s'ha de fer és fomentar, des de s'Estat, que Espanya és rica i que Espanya té moltes llengües. I ja està. I respectar-les totes. Punto. Però és sa condició de cada persona que ve cap aquí».

Pel que fa a la relació entre llengua i identitat, i l'acomodació o la incongruència respecte a l'estatu quo (per tant, respecte al poder i a la normativitat estatal):

- En alguns casos es produeix una interiorització de les condicions de minorització lingüística (per exemple, davant algunes decisions polítiques percebudes com a «atacs» a la llengua catalana). Això condueix a una transició identitària (o un desplaçament de la identitat principal) que afavoreix l'adopció lingüística del català. Fenomen inconsistent amb l'estatu quo del poder estatal, en la mesura que aquest imposa la supremacia del castellà com a llengua anònima, comuna i universal (i, en paral·lel, relega la resta de llengües a la condició de parlars autèntics, propis i locals).

Christine: «Quan el senyor Bauzá va decidir que havia de matar es català. Aquí és quan jo vaig passar de... que per jo fos una llengua que podia utilitzar indistintament en es castellà, i la utilitzava indistintament en es castellà, aquí va ser quan vaig decidir que això no bastava. Que se l'havia de protegir, i se l'havia de donar a conèixer, i se l'havia de fomentar, impulsar i lluitar contra s'atac que estava patint. I que per jo

era un atac claríssim, intencionadíssim, que jo no puc entendre. [...] I aquí va ser quan vaig dir: 'Fins aquí hem arribat'. [...] I a partir d'aquí sí que... vaig començar, més conscientment, a sempre avantposar es català».

- En altres casos s'explicita un distanciament respecte dels discursos de reivindicació lingüística que qüestionen l' statu quo. No volen entrar en qüestions polítiques, o que no «estan en aquesta lluita». Sobretot els informants que no s'identifiquen amb el grup etnolingüístic català.

4. CONCLUSIONS: IDENTITATS MÚLTIPLES I HARMONIES

Com a conclusió, el que observam és que el fenomen de les identitats etnolingüístiques i etnosocials:

- És construït: les experiències i les relacions socials que mantenim ens construeixen com a subjectes i configuren les nostres identitats, que no són essencials ni predeterminades.
- És dinàmic: evoluciona al llarg del temps, en funció de la nostra trajectòria.
- És individual i social alhora, ja que depèn de processos d'autoidentificació (hi intervé l'agència individual) i d'adscripció o reconeixement (l'agència col·lectiva també és determinant).
- És múltiple: podem desenvolupar diferents identitats etnolingüístiques i etnosocials al llarg de la nostra trajectòria.
- És additiu: les identitats etnolingüístiques i etnosocials se sumen, no resten. (Tot i que el pes de la concepció essencialista de les identitats pot fer emergir la por a l'anomia, a la pèrdua de la identitat pròpia, i d'altra banda les instàncies de poder poden prescriure identitats subtractives.)
- Es configura com un espai de lluites, tensions i contradiccions entre les diferents identitats.
- És gradual i contextual: podem desenvolupar identitats de diferents intensitats o graus, i aquestes es poden manifestar de manera diferent en funció dels contextos socials, territorials, etc.

D'altra banda, la subjectivitat transcultural, dels individus que, al llarg de la trajectòria vital, incorporen (incorporam), diferents llengües i cultures i transiten (transitam) per diferents llocs que arribam a considerar *ca nostra*, va configurant identitats múltiples, en què s'entrecreuen els nostres diferents *jo*: el dels nostres orígens (vinculat a les famílies, a les llengües i a les comunitats de la primera socialització) el dels llocs i les comunitats per les quals transitem i el dels llocs i les comunitats on ens establím, potser, permanentment.

Fatiha: «Te dic sa veritat? Per jo, el meu país és aquí. El meu país. Perquè aquí tenc feina, els meus nins tenen una possibilitat d'un futur millor... Jo visc aquí, saps? Visc aquí, i... Jo quan vaig al Marroc me sent rara.

Perquè jo he canviat, saps? Perquè ja fa... fa molt de temps, que visc aquí, i he canviat. I... he canviat en el sentit de... des caràcter, de sa forma de vestir, forma de xerrar...»

Juan: «Jo encara tenc ses cames de Madrid. És a dir, vaig al poble de mu mare, a Sepúlveda, i me trob sa gent que jo era petit quan jugava amb ells allà, en Segovia, en es poble, i això és... ses meves arrels, això no te puc dir que no. Ara, me sent mallorquí? Tenc sa meva família aquí, tenc ses meves filles aquí. Me costaria molt anar-me'n de Mallorca, perquè ses meves filles són aquí. Entonces... És que és mal... la resposta no és fàcil».

Aminata: «Una cosa és on jo hagi nascut [...] però sí que les meves arrels i tot venen de Senegal. I... i estic molt orgullosa d'allà on som. [...] És com un mix, doble nacionalidad (riu) [...] A Senegal no hi he anat mai, però no perquè no hi hagi anat mai o lo que sigui me senti menos senegalesa que... que espanyola o mallorquina. Me sent igual de per totes bandes».

Teresa: «Sí que m'ho han dit, m'han dit forastera. I ho dic moltes vegades, quan me diuen, 'Ah, no?, no ets mallorquina?' No, no, jo som forastera. I ho dic jo. Per jo no és despectiu; és vera, som de fora, som forastera. Cap problema. I molta gent, 'En sèrio? I com tens aquest accent? I com xerres tan bé? No pareix per res que siguis forastera...'. Idò, ho som. (riu) I ja està. Ho som. És sa realitat. Però també m'agrada que sa gent vegi que hi ha forasters que s'adapten».

Dolores: «Bé, jo som de Jaén, d'Andújar. Nascuda a Andújar. Però jo visc de Mallorca, i som mallorquina, o sigui, me sent, me sent. No és que jo diga, renunciï a lo meu. No! Això, no. Mai. Jo, i ben orgullosa de ser d'on venc. Però, jo me sent d'aquí, perquè és aquí on sa gent me tracta, jo tract amb sa gent, i... tenc quatre fills mallorquins, a molta honra, o siga que no... I me sent bé. Si ara me diguessin, te n'aniries a sa península? De viatge, sí. A viure, no».

Les metàfores solen ajudar a entendre els conceptes complexos. Alguns informants utilitzen la metàfora organicista universal de les arrels en referència al passat, als orígens ètnics i culturals. Salvador Cardús (2009), per contra, proposa que abandonem el sentit tradicional d'aquesta metàfora i la projectem cap al futur, ja que «allò que proporciona futur és la capacitat d'arrelament, amb independència de l'origen».

Potser podem incorporar una altre símil per mirar d'entendre el fenomen de la subjectivitat transcultural i les identitats múltiples de l'eix de categorització etnosocial-etnolingüístic. Segons la metàfora que propòs, els nostres cossos serien caixes de ressonància i les nostres identitats, les cordes que, en vibrar, s'expressen i ressonen; cadascuna d'elles amb un so, amb un to i amb un timbre particulars. Els individus transculturals afegim cordes (llengües, cultures, sentiments de pertinença) que van configurant noves harmonies.

Quan hi ha dissonàncies, miram de cercar la nostra harmonia. De vegades els acords que ressonen en nosaltres tenen com a vibració fonamental aquella que ens acompanya des de la infantesa, des que vam dir les nostres primeres paraules. Altres vegades, aquesta nota fonamental de l'acord s'ha desplaçat, i, sense necessitat de silenciar cap corda, hem trobat una nova harmonia, una nova tonalitat, més similar a la música que se sol sentir en el lloc on hem decidit arrelar (i que potser veim amenaçada per altres músiques globals).

Cal dir que la música dels catalanoparlants adoptius, transculturals, no deixa de ser un tant *underground* (també podríem ser qualificats de «*parlants desviats, o estrafolaris*», segons Pujolar (2020)), en la mesura que no és l'esperada des del punt de vista de la normativitat del nacionalisme espanyol. El poder de l'Estat tolera (fins a un cert punt) els comportaments i les identitats cisculturals dels catalanoparlants nadius, mentre que prescriu la cisculturalitat per als castellanoparlants inicials i la transculturalitat, subtractiva i unidireccional cap a la llengua dominant («comuna»), per als al·lòctons. Per això aplica la sordina als parlants adoptius de les llengües minoritzades («pròpies»): perquè pertorbam la norma.

Avançar cap a la sostenibilitat lingüística i la preservació i el foment de la diversitat cultural requereix contravenir aquesta norma: convé que ressonin amb força les veus i les experiències dels catalanoparlants adoptius, dels mallorquins transculturals (que també som mallorquins). I el reconeixement com a parlants legítims i com a membres legítims de la comunitat etnosocial és fonamental. Com diu Puri Pinto (2015), «ja és hora que els que 'aprenem' el català deixem de ser 'objectes' de la llei de normalització lingüística [...] i comencem també a ser-ne 'subjectes' i puguem intervenir en la presa de decisions de tots els processos que vetllen per la nostra integració lingüística». La bona notícia és que quan s'abandona la creença en una subjectivitat fixa i essencial, s'obre pas la possibilitat del canvi.

5. REFERÈNCIES

Amorrortu, E.; Puigdevall, M.; Ramallo, F. 2019. «¿Qué supone ser neohablante de una lengua minorizada?». A: Ramallo, F.; Amorrortu, E.; Puigdevall, M. (eds.). *Neohablantes de lenguas minorizadas en el Estado español*. Iberoamericana-Vervuert: Madrid – Frankfurt am Main; 7-21.

Ballerman, D.; Melià, J. 2010. «La llengua catalana a les Illes Balears i les percepcions dels nouvinguts». *Journal of Catalan Studies* 13: 269-295.

Ballester, M. 2016. «Una nova empenta per a l'ús social de la llengua catalana a les Illes Balears. L'avanç inestable, i no sempre lineal, de la normalització lingüística». *Revista de Llengua i Dret* 66: 85-104.

Barth, F (comp.). 1976. *Los grupos étnicos y sus fronteras. La organización*

social de las diferencias culturales. Fondo de Cultura Económica: México D.F. (Original: 1970. *Ethnic Groups and Boundaries (The Social Organisation of Cultural Difference)*. Universitetforlaget: Oslo.)

Blanchet, P. 2016. *Discriminations: combattre la glottophobie*. Éditions Textuel: Paris.

Bourdieu, P. 1982. *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*. Fayard: Paris.

Brah, A. 2011. *Cartografías de la diáspora. Identidades en cuestión*. Maggie Schmitt i Traficantes de sueños: Madrid. (Original: 1996. *Cartographies of diaspora. Contesting identities*. Routledge: Londres.)

Butler, J. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge: Nova York.

Cabezas, J. M. 2003. «Frontera, territorio e identidad: los etnosistemas». *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas* 8.

Canyelles, C. 2012. «Les llengües de la immigració a les Illes Balears». *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística* 51: 113-124.

Cardús, S. 2009. *Tres metàfores per pensar un país amb futur*. Institut d'Estudis Catalans: Barcelona.

Kymlicka, W. 2001. *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. Oxford University Press: Oxford.

Marí, I. 2006. *Mundialització, interculturalitat i multilingüisme*. Leonard Muntaner, editor: Palma.

Marimon, A. 2015. «Dels murcians als andalusos. La immigració peninsular a les Illes Balears (1930-1980)». *Cercles. Revista d'Història Cultural* 18: 79-99.

Melià, J. 2014. «La pertinença lingüística: el cas de les Illes Balears». *Treballs de Sociolingüística Catalana* 24: 241-266.

Melià, J. 2017. «Llengua i política lingüística a les Illes Balears». A: Manent, J. (coord.). *La nova articulació catalana-valenciana-balear*. Edicions de la Revista de Catalunya: Barcelona; 161-169.

Melià, J.; Vanrell, M. M. (coord.). 2017. *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi*. Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears) - Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya) - Universitat de les Illes Balears: Palma.

O'Rourke, B.; Pujolar, J.; Ramallo, F. 2015. «New speakers of minority languages: the challenging opportunity – Foreword». *International Journal of the Sociology of Language* 231: 1-20.

Peirce, B. N. 1995. «Social Identity, Investment, and Language Learning». *TESOL Quarterly* Vol. 29, No. 1: 9-31.

Pinto, P. 2015. *Amb Q de formatge*. Edicions del 1979: Barcelona.

Pinto, P. 2021. «L'adopció de la llengua: què comprèn, què l'estimula i què hi aporta». [Presentació disponible en línia]. V *Jornada de Dinamització Lingüística*. Direcció General de Política Lingüística (Govern de les Illes Balears): Palma. Disponible en el web: <<http://www.caib.cat/govern/sac/fitxa.do?codi=4979818&coduo=2390443&lang=ca>>

Preciado, P. B. 2002. *Manifiesto contra-sexual*. Opera Prima: Madrid.

Puigdevall, M. 2021. «Què són i com es creen els espais lingüístics segurs?» [Presentació disponible en línia]. V *Jornada de Dinamització Lingüística*. Direcció General de Política Lingüística (Govern de les Illes Balears): Palma. Disponible en el web: <<http://www.caib.cat/govern/sac/fitxa.do?codi=4979818&coduo=2390443&lang=ca>>

Puigdevall, M.; Colombo, A.; Pujolar, J. 2019. «Espacios de adopción del catalán, una aproximación etnográfica a las mudas lingüísticas de Cataluña». A: Ramallo, F.; Amorrortu, E.; Puigdevall, M. (eds.). *Neohablantes de lenguas minorizadas en el Estado español*. Iberoamericana-Vervuert: Madrid – Frankfurt am Main; 111-130.

Pujolar, J. 2020. «Nous parlants: llengua i subjectivitat». *Treballs de Sociolingüística Catalana* 30: 17-38.

Pujolar, J.; González, I.; Martínez, R. 2010. «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i Ús* 48: 65-75.

Pujolar, J.; González, I. 2013. «Linguistic 'Mudes' and the De-ethnicization of Language Choice in Catalonia». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16 (2): 138-152.

Pujolar, J.; Puigdevall, M. 2015. «Linguistic 'Mudes': How to Become a New Speaker in Catalonia». *International Journal of the Sociology of Language* 231: 167-187.

Rodó-Zárate, M. 2021. *Interseccionalitat. Desigualtats, llocs i emocions*. Tigre de Paper: Manresa.

Salvà, P. A. 2004. «La nova realitat geodemogràfica de les Illes Balears al

començament del segle XXI: creixement de la població i fluxos migratoris». *Treballs de Sociolingüística Catalana* 18: 131-141.

Schmidt-Welle, F. 2011. «Transculturación, heterogeneidad y ciudadanía cultural. Algunas consideraciones». A: Schmidt-Welle, F. (coord.). *Multiculturalismo, transculturación, heterogeneidad, poscolonialismo. Hacia una crítica de la interculturalidad*. Herder: México D.F.; 41-60.

Sorolla, N.; Flors-Mas, A. 2020. «L'ús del català entre els millennials de Catalunya: el pes diluït de l'origen lingüístic». *Revista de Llengua i Dret* 73: 50-68.

Weyt, H. 2008. «Complex Ethnic Identities and Language». A: Süselbeck, K.; Mühlischlegel, U.; Masson, P. (eds.). *Lengua, Nación e Identidad. La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*. Iberoamericana-Vervuert: Madrid – Frankfurt am Main; 89-98.

Welsch, W. 2011. «¿Qué es la transculturalidad?». A: Schmidt-Welle, F. (coord.). *Multiculturalismo, transculturación, heterogeneidad, poscolonialismo. Hacia una crítica de la interculturalidad*. Herder: México D.F.; 11-40.

Woolard, K. A. 2008. «Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística». *Revista de Llengua i Dret* 49: 179-199.

Woolard, K. A. 2016. *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. Oxford University Press: Oxford.

Zimmermann, K. 2008. «Política lingüística e identidad: una visión constructivista». A: Süselbeck, K.; Mühlischlegel, U.; Masson, P. (eds.). *Lengua, Nación e Identidad. La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*. Iberoamericana-Vervuert: Madrid – Frankfurt am Main; 21-42.

